

Peter Dinuš: Vyrovnávanie sa s minulosťou?

Veda, vydavateľstvo SAV. Bratislava 2010, 136 s. ISBN 978-80-224-1164-6

„Vyrovnávanie sa s „komunistickou“ minulosťou získalo charakter negácie“. Toto bolo pre autora knihy podnetom pre pokus o kritickú reflexiu. Ak chceme pochopiť, o čo v minulosti išlo, musíme sa pokúsiť rekonštruovať celú históriu, všetky oblasti života človeka a spoločnosti v skúmanom období, v ich vzájomných väzbách. (To je aspoň dnes základná tendencia moderného európskeho dejepisectva.) Kritické zhodnotenie *Vyrovnávania sa s minulosťou* je obsahom recenzovanej publikácie. Poukazuje nielen na zásadné obmedzenia jednostranného hodnotenia dejín od roku 1989, ale zároveň na nevyhnutnosť jeho prekonania. Ivan O. Štampach v polemike s historikom R. Vévodom v tejto súvislosti poznamenáva: „Pokládám za samozřejmé, že léta 1948 až 1989 u nás a podobné historické etapy v jiných zemích jsou součástí dějin a že je historici mají studovat. Je pochopitelné, že se jednání osob a institucí v tomto období reflektuje i z právního hlediska a vyvozují se z toho důsledky“. (Text vyšiel v Literárnych novinách 2008-10 na strane 14).

Je takmer nemožné pri spracovávaní takej témy, akou *Vyrovnávanie sa s minulosťou* nepochybne je, nevyjadriť pri bádani vlastný postoj. Absolútna objektivita v spoločenských vedách asi nie je možná. Postoj preto nemusí byť prekážkou, dôležité je, aby nepredpojatosť pomáhala pri interpretácii minulosti. V danom prípade osobné postoje historika patria do priestoru slobodného vedeckého výskumu. Výsledný text nepotvrďuje *cynický názor, ktorý o histórii hovorí, že je súborom ľží víťazov* (opäť O. Štampach).

Vyrovnávanie sa s minulosťou autor časovo vymedzuje povojnovým obdobím československých dejín rokmi 1948 – 1989. Samotné vyrovnávanie sa s minulosťou „komunistického“ režimu má niekoľko rovín, od politickej až po morálnu. Väčšina hľadísk sa prezentuje v zreteľných antikomunistických rámcoch. V našom politickom a morálnom kontexte dostalo vyrovnávanie sa s „komunistickou“ minulosťou záporné znamienko. Zámerom práce Petra Dinuša je kritické zhodnotenie vyrovnávania sa s „komunistickou“ minulosťou a zároveň odmietnutie jednostranných hodnotení dejín do roku 1989 s potrebou jeho prekonania. *Jej obsahom je kriticko-analytické vymedzenie a zhodnotenie oficiálnej, legislatívne sankcionovanej podoby vyrovnávania sa s „komunistickou“ minulosťou* (s. 9).

Recenzované dielo pozostáva zo siedmich kapitol vrátane záveru, ktorý je rozšírením a syntézou skúmaného zámeru. V prvej kapitole sa autor venuje téme vyrovnávania sa s minulosťou v domácej legislatíve. Téma je o to vážnejšia, že zasahuje do oblasti politična, nemôže a nechce sa mu totiž vyhnúť. Takto vnímam zaujatie postoja autora k téme antikomunizmu na Slovensku v domácej legislatíve. Možno Dinušova práca podnieti aj u nás diskusiu, aká

prebieha v súčasnosti v Českej republike (*Slačálek, Barša, Bělohradský a Valach*).

Druhá kapitola sa zaoberá vyrovnávaním sa s minulosťou v zahraničnej legislatíve. Tu sa už vynára aj metodologický problém: český historik D. Třeštík v takýchto situáciách spochybnil pojem dejín a upozornil na to, že dnes sme predovšetkým konfrontovaní pamäťou. V Európe sledujeme trend k negácii politického dejepisectva, história politických udalostí takmer zmizla, stratila sa. Politika sa však pre dejiny nestratila. Otázkou je, ako tento problém riešiť vedecky ideálnym prístupom k politike. Treťou kapitolou je slovensko-české vyrovnávanie sa s minulosťou. Peter Dinuš sa vyhýba tomu, aby patril k "akčným historikom". K skutočným otázkam vnútorných a vonkajších dejín socializmu sa však historici budú musieť vrátiť. Štvrtá kapitola sa zamýšľa nad pojmom totalitarizmus. Ponúka vcelku prehľad, ako sa tento pojem dostal do politických diskusií. Snáď by som pripomenul Furetov názor na vznik tohto pojmu z jeho práce *Minulosť jednej ilúzie*, ktorú by bolo vhodné uviesť. Kapitoly *Nacizmus a „komunizmus“* a *Realita „komunizmu“ a ilúzia antikomunizmu* v podstate sumarizujú názory, ktoré v tejto diskusii boli vyriešené, rovnako ako aj obavy z ich stotožnenia a potom nenapraviteľných dôsledkov. K podobným záverom dospel aj politológ M. Formánek, ktorý podobnú štúdiu napísal už začiatkom deväťdesiatych rokov minulého storočia. K téme sa napríklad vyjadroval aj historik M. Ransdorf.

Dá sa preto súhlasiť s ambíciou autora o potrebe nevyhnutnej depolitizácie problému a jeho postavenia na vedeckú bázu. V tomto prípade potom idea vyrovnávania sa s minulosťou nemá byť fikciou, musí sa oprostiť od antikomunizmu. Ambíciou autora je vyhnúť sa jednostrannostiam a zjednodušeniam. Možno treba pripomenúť Karla Marxa, ktorý v *Osemnástom brumairi Ludovíta Bonaparta* buržoázii vytkol nedostatok imaginácie, neschopnosť vytvoriť nové významy, ktoré by zaštitili revolučnú transformáciu spoločnosti. Symbolizmus buržoázie sa podľa Marxa neopiera o budúcnosť, ale výhradne o minulosť.

Jednostranné závery politického a historiografického antikomunizmu, ktoré prenikajú do médií, škôl a verejnosti, podľa autora publikácie P. Dinuša, negatívne ovplyvňujú historické vedomie občanov a školskú výchovu mladej generácie. O tom, že pamäť, „historické vedomie“ slovenskej spoločnosti je iné, ako ich odraz v médiách, svedčia sociologické výskumy – o argumenty, o ktoré sa napokon Peter Dinuš oprel. Výsledky výskumu ukázali, že slovenskí občania hodnotia svoje vlastné postavenie a život ako najlepší pred rokom 1989, rovnako hodnotia aj sociálnu situáciu väčšiny obyvateľstva, národné hospodárstvo, vzdelanosť, školstvo a kultúru. Obdobie po roku 1989 v ich očiach predstavuje v tomto smere úpadok.

Dôležité bude, aby diskusie o týchto otázkach neskončili v abstrakciách. Nesmú dopadnúť ako politické školenie, ale ako príspevok ku komplexnému

pochopeniu skutočnosti, o ktorú sa zúfalo pokúšame. To je dôležité pre sebareflexiu súčasnej spoločnosti. Preto *Vyrovnávanie sa s minulosťou?* Petra Dinuša odporúčam do pozornosti čitateľov.

Jozef Lysý